

Minek nevezzetek?

Márciusi számunkban rövid tudósítást olvashattunk az új csillag- és (exo)bolygó-elnevezésekről (16. o.). Olyan csillagok kaptak nevet, amelyek körül bolygók keringenek – a névadást internetes szavazás útján bonyolította le a Nemzetközi Csillagászati Unió. A csillagászat világában évszázadok óta nem volt példa arra, hogy csillagok hivatalos nevet kapjanak (nem tekintve természetesen azokat, amelyek pl. felfedezőjük vagy különleges tulajdonságaik után kaptak közhasználatú elnevezést, pl. Barnard-csillag, Proxima Centauri). Talán a Cor Caroli volt az utolsó szabadszemes csillag, amelynek elnevezése hivatalossá vált a csillagászat gyakorlatában. (A Cor Caroli név – Károly Szíve, α Canum Venaticorum – az 1649-ben kivégzett I. Károly angol uralkodónak állít emléket.)

A Fény Évében lebonyolított névadási folyamat persze nem volt egyszerű procedúra, mindenesetre itt is tetten érhető, hogy az IAU olyan neveket támogatott, amelyek az emberiség kulturális örökségét hordozzák. Jó példa erre a μ Arae, amely spanyol javaslatra Cervantes nevét kapta, a csillag bolygókísérőit pedig az író közhírnemű regényhősei után nevezték el. Érdekesség, hogy az exobolygók többsége úgy kapott hivatalos nevet, hogy – egyelőre – optikailag nem vagyunk képesek megfigyelni őket.

Új csillagképek elnevezése természetesen nincs napirenden, a meglévő 88 konstelláció köre valószínűleg jó ideig nem fog bővülni. Nem kell attól tartani, hogy a David Bowie csillagkép felkerül a hivatalos térképekre – a belgiumi Mira Bemutató Csillagvizsgáló munkatársai egy zenei rádióállomás kérésére jelöltek ki nemrégiben egy aszterizmust a „Csillagember” emlékére, akinek sok dalában tűnik fel a csillagok világa.

A populáris kultúra természetesen a csillagászat hivatásos művelőire is hatással van. No meg az űrhajósokra is. Az Apollo-10

asztronautái például saját használatra keresztelték el a Mare Tranquillitatis alakzatait, hogy megkönnyítsék a tájékozódást. Így születtek olyan elnevezések, mint például a Szekér-út, a Csillag-kráter vagy az Elveszett-kráter.

Két évtizeddel ezelőtt a NASA Pathfinder projektjén dolgozó kutatók rajzfilmfigurárról nevezték el a jellegzetes felszíni alakzatokat. Így került a marsfelszínre Maci Laci és Scooby-Doo. Ezek aligha tekinthetők hivatalos IAU-elnevezéseknek, az azonosítást azonban kétségtelenül megkönnyítik.

Óriási nyilvánosságot kapott a New Horizons-űrszonda tavaly júliusi Plutóközelítése. Az elhaladás során született képeket folyamatosan teszik közzé, egymás után ismerjük meg az érdekesebbnél érdekesebb felszíni alakzatokat. A kutatócsoport pedig érdekesebbnél érdekesebb elnevezéseket ad ezeknek a formációknak.

Látható, hogy egyes elnevezések követik az IAU hagyományait – a Pluto és a Charon alakzatai részben a túlvilággal kapcsolatos különféle mitológiai alakok után kaptak nevet (Krun Macula, Alan Macula, Tartarus Dorsa stb.). Nyilvánvalóan a Tombaugh-régió is megfelel az elnevezési kritériumoknak. Az olyan elnevezések, mint a Sputnik Planum, a Venera Terra vagy a Soyus Colles – bármennyire is jelentős űreszközökről van szó – nem felelnek meg az „alvilági” követelményeknek. A Pluto kísérőjén, a Charonon is érdekes elnevezésekre bukkanunk: a Mordor Macula, a Nemo-kráter vagy a Vader-kráter talán kiállja a szigorú IAU-bizottság próbáját is. Ki tudja, milyen elnevezéseket fogad majd el hivatalosnak a Nemzetközi Csillagászati Unió?

Bármilyen névvel is illessük a Plutórendszer alakzatait, annyi bizonyos, hogy különleges, izgalmas világot tárt fel a New Horizons. Ez egészen hivatalos tény!

Mizser Attila